

בטוח שנשרש בתוכו כח גדול של ביטול הרע, ואין ספק שדבר זה גורם לנחת רוח ושמחה גדולה לפני הקב"ה.

זו עבודתנו בימי חג הפסח - להשתנות על ידי הלימודים של בירור האמונה וביטול הרע, להיות אדם יותר קדוש, ולהנצל מהשפעת הגוים ומעשיהם.

עבודת ה' – התענוג האמיתי בעולם הזה

עבודת האלקים – חיוב של הכרת הטוב

כתב בחובות הלבבות (שער עבודת אלקים, פתיחה):

מפני שבארנו במה שעבר חיוב יחוד האלהים בלב שלם, ואופני בחינת טובותיו על האדם, התחייבנו לזכור אחר כך מה שהאדם חייב לנהוג בו כשיתבררו אצלו, והוא קבול עבודת האלהים, כפי אשר יחייבהו השכל למטיב על מי שהטיב לו.

במילים אלו ייסד לן בעל חובות הלבבות כל ענין עבודת האלקים, על השורש של הכרת הטוב. והיינו דמאחר שהקב"ה שם אותנו בזה העולם, ונתן לנו את כל הטובות שיש לנו בו, מחויבים אנו להכיר בטובתו. ובאיזה אופן ישיב האדם טובה לבוראו, הלא אי אפשר כי אם בכך שיעבדהו ויעשה רצונו. ועבודתו ורצונו הוא, שנלמד חוקיו ומצוותיו כאשר ציוונו בתורתו הקדושה, ונקיים אותם.

כבוד המלכות – נתינה לה'

ובאמת יש לנו לעמוד על שורש ועומק הדבר - כיצד יתכן לומר שבזה שאנחנו מניחים תפילין, שאנחנו מחזירים להקב"ה. והא ודאי שאינו צריך את קיום מצות התפילין שלנו, ואדרבה הלא המצוות הן טובה בשבילנו, שעל ידם אנו נעשים יותר קרובים לה', וזוכים לעולם הבא. וכן מפורש בקרא (דברים ו, כד): וַיִּצְוֵנו ה' לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל הַחֻקִּים הָאֵלֶּה לְיִרְאָה אֶת ה' אֱלֹהֵינוּ לְטוֹב לָנוּ כָּל הַיָּמִים לְחֵיתָנוּ כִּהְיוֹם הַזֶּה. וכן להלן (שם י, יב-יג): וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה ה' אֱלֹהֶיךָ שָׁאֵל מֵעַמְּךָ כִּי אִם לְיִרְאָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ

לִלְכֶת בְּכָל דְרָכָיו וּלְאֶהָבָה אֹתוֹ וְלַעֲבֹד אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לִבְבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ. לִשְׁמֹר אֶת מִצְוֹת ה' וְאֶת חֻקֹּתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְךָ הַיּוֹם לְטוֹב לְךָ. הָרִי שֶׁהִכְלַל שֶׁל עֲבוּדַת ה' הוּא לְטוֹב לְךָ, וְאִם כֵּן אֵיךְ מִבִּיעִים הַכֶּרֶת הַטוֹב לְהַקְבִּי"ה עַל יְדֵי קִיּוֹם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת.

והפשט הפשוט בדברי חובות הלבבות יתבאר על פי היסוד, שהקב"ה קבע מהלך בבריאה הנקרא "כבוד מלכות שמים". ומהותה של מדת המלכות [היא האחרונה מעשר הספירות] - הגילוי שהוא מלכו של עולם. והנה ידוע כי אין מלך בלא עם, ורק על ידי שאנו עבדיו, מתגלה הענין הזה של מלכות שמים, ותכלית הגילוי הזה, יוצא לפועל על ידי עבודתנו. ולכן אנחנו צריכים להרגיש שאין תכלית אחרת לחיינו, לא באישיות שלנו ולא בממון שלנו, כי אם אך ורק - עבודת ה', וכל מה שיש לו לאדם בעולמו אינו אלא כלי לעבוד בו את המלך. ומשום כך דבר זה נקרא "עבודת ה'", כעבד ממש דלית ליה מגרמיה כלום, ומה שקנה עבד קנה רבו. כן צריכה להיות עבודתנו מתוך הכרה זו, שאין שום דבר באדם שהוא לעצמו, אלא הכל רק לתכלית עבודת ה'. וכמו שדרשו חז"ל על הכתוב (משלי ג, ט) כְּבֹד אֶת ה' מְהוֹנֵן - אל תקרי מהונך אלא מגרונך. והיינו שמי שיש לו קול ערב, יש לו להשתמש בו לכבד את הקב"ה, כי תכלית קולו היפה אינה אלא לעורר אנשים לעבודת ה', כי אין לעבד כלום לעצמו, אלא הוא מבטל את רצונו לרצון ה'.

ואם זוכה האדם לשעבד כל רצונותיו וכל כוחותיו לעבודת ה', כביכול מחזיר הוא בכך טובה לה' וגומל לו על כל טובותיו. לפי שכבוד המלכות, כביכול אינו תלוי אלא בנו - עבדי ה'. כי כבודו של המלך תלוי בזה שאנשים מבטלים רצונם לרצונו. נמצא אם כן, שיש מהלך שכביכול אנחנו מחזירים להקב"ה, והיינו על ידי שמוסרים נפשנו ומבטלים את רצוננו כדי להביא כבוד למלך. והנה אין עבודת כל אדם שוה, כי לכל אדם יש את הנסיונות שלו והדרך שלו להרבות כבוד שמים. אבל בזה כולנו שוים, שעל ידי שאנו עובדים את הקב"ה כל אחד כפי מצבו וכוחותיו, בזה אנו מחזירים כביכול להקב"ה, כיון שבלעדי עבודתנו אין מלכות שמים שלימה בעולם.

י. מקור דרשה זו כלשונה הוא ברש"י על הפסוק וז"ל, מהונך - מכל מה שחננך אפי' מקול ערב, אל תקרי מהונך אלא מגרונך, עכ"ל. אמנם בחז"ל אינו נמצא בלשון זו. וראה בפסיקתא רבתי (פיסקא כה) וז"ל, כבד ה' מהונך וכו' דבר אחר בקולך, שאם היה קולך נאה והיית יושב בבית הכנסת עמוד וכבד ה' בקולך, ע"כ. וראה במדרש תנחומא (ראה אות יב) וז"ל, ד"א אם היה קולך ערב הוי פורס על שמע ועובר לפני התיבה ע"ש כבד את ה' מהונך ממה שחיננך, ע"כ.

וזהו ביאור דברי חובות הלבבות, שיסוד ושורש עבודת ה' נעוצה בהכרת הטוב, והכרת הטוב בהכרח תביא אותנו לקיים את התורה והמצוות. שהרי הכרת הטוב מחייבת אותנו להשתוקק להחזיר לקב"ה את כל אשר גמל עלינו. ומתוך כך אנו באים לידי הכנעה, ומבטלים עצמנו לה'. ובוזה אנו מביאים כבוד לה', בדרך זה אנו מחזירים כביכול לה'.

כך צריכה להיות דרך החיים של כל יחיד בישראל, זו עבודת החיים שלנו!

מילוי התאוות - היפך עבודת ה'

והנה ההיפך הגמור של עובד ה', הוא זה שעובד למלאות תאוותו. כיון שהיסוד של תאוה, הוא שרואה רק את עצמו, וכל תכלית מעשיו רק להביא להנאת עצמו, כבוד עצמו, ומילוי רצונותיו. זהו ההיפך הגמור מעבודת ה'! אבל אנחנו איננו מלומדים לחשוב כן, כיון שנתפסת אצלינו המחשבה שעבודת שבירת התאוות היא עבודה מיוחדת רק לאנשים גדולים. אבל באמת אינו כן, כי התאוות הלא הן סתירה גמורה לכל היסוד של עבודת ה'. ואם כן, זו ראשית העבודה של כל אחד מישראל, ואם אינו עובד למעט תאוותיו, עדיין לא נכנס כלל בשערי עבודה.

עובד ה' נהנה יותר בעולם הזה

ויש בדבר עומק נוסף. אנחנו חושבים, שגוף האדם משתוקק להשיג את תאוותיו, ואילו עבודת ה' יסודה היא שהגוף אינו כלום, וכל כולו רק היכי תמצוי לעבודת ה'. ואף שאוכל ושותה וכו', אינו רק בכדי שיהיה לו הכח לעבודת ה'. ולכן זה נראה בעינינו כמסירות נפש, שהרי אנו מדמים כי רק אדם החי במציאות של מילוי תאוותיו - לכל הפחות תאוות של היתר - הוא זה שנהנה מן העולם. ולעומתו אדם המתגבר על תאוותיו, אינו נהנה כלום, אלא מוסר נפשו בכדי להיות עבד ה'.

אמנם תפיסה והשקפה זו היא שקר וכזב. כי באמת, רצונו של הקב"ה שנהנה בעולם הזה. ולכן אנו נקראים 'עם מדושני עונג', כפי שסידרו אנשי כנסת הגדולה בנוסח תפילת שבת. וכן בברכות התורה אנחנו מתפללים ומבקשים 'והערב נא'. ואם סידרו לנו נוסח הברכה בדברים המורים על עריבות ועונג, בודאי שזוהי הצורה האמיתית המתבקשת, שהאדם יחיה באופן של תענוג עריבות והנאה.

וכדי לעמוד על ביאור הדברים נקח למשל הנאת האכילה. הנה יש אדם האוכל בכדי שגופו יהנה, וכל כוונת אכילתו היא רק למלא תאוותו הגשמית. נמצא שהקשר

שיש לו עם האוכל הוא גופני גרידא. אמנם: "צדיק אכל לשבע נפשו" (משלי יג, כה) דהיינו, שתכלית אכילתו היא בכדי שיהיה לו כח לעבודת ה'. ומבואר בכתבי האריז"ל^{יא} שהאוכל הנכנס באדם מחזק גם את צד הרוחני של האדם, ולכן יש לו גם הנאה רוחנית מאכילתו. צדיק זה בסיום אכילתו, מרגיש הרבה יותר קורת רוח מזה שאכל רק למילוי תאוותו, כיון שקיבל הנאה לא רק לגופו אלא גם לנפשו, ואינה דומה ההנאה שיש לצדיק ממאכלו ממה שיש לרשע, כדכתיב (שם) "צדיק אכל לשבע נפשו ובטן רשעים תחסר".

יצר הרע: אפשר ליהנות רק באיסור

הנה כתוב בספרים, דכל כחו של יצר הרע אינו אלא דמיון. ואמנם צריך להבין, הרי התאוה אינה דמיון, שהרי באמת נהנה מהאוכל הטוב והטעים. אלא הענין הוא, דעיקר ההנאה שיש באוכל היא דוקא כשאוכל כצדיק. ואילו ההנאה שיש לאדם כשאוכל מצד התאוה, אינה אלא חלק קטן מאד מעיקר ההנאה שיש באוכל. וכח היצר הרע הוא, שיכול ליתן את ההרגשה, שכל ההנאה אינה אלא במילוי תאוותו, וזהו באמת רק דמיון בעלמא שהיצר הרע פועל בו. נמצא שמה שהיצר הרע מראה לנו כאילו יש בדרכו הנאה, אינו אלא שקר, כיון שהמהלך האמיתי לקבל את עיקר ההנאה, הוא דוקא כשאוכל ונהנה כצדיק ולא בדרך תאוה.

וכן הדבר בעריות וכדומה, שכשאדם נושא אשה בדרך התורה ולא בדרך של איסור, יש לו בדרך זה יותר הנאה ויותר סיפוק מכל עריות שבעולם. והטעם, משום שהקב"ה רוצה ליתן לו הנאה זו, אלא שהדרך לקבלה היא בדרך התורה. אמנם היצר הרע מראה כאילו יש דרך אחרת ליהנות, וזהו השקר שמשקר לאדם. כי אף על גב שיש הנאה גם בדרכו של היצר הרע, אבל הנאה זו אינה דומה כלל להנאה הבאה לאדם כאשר נושא אשה בדרך התורה. וזה צריך להיות כלל ברור אצלנו, דבעולם התאוה שהוא ההיפך מעבודת ה', אין ההנאות כלום לעומת ההנאות שיש בעולמו של עבד ה'.

יא. ראה ספר הליקוטאים (בראשית א, א) וז"ל, צריך האדם לכוין בעת אכילתו שהוא מברר כל ניצוצות הקדושה אשר בתוכו, וזה שאמר הכתוב (דברים ח) כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם. ופירושו, כי מה שהוא בחינת 'אדם' שהוא הרוחניות שבו, אינו מתפרנס מן העשב והלחם והבשר, כי אם מן הקדושה שבתוכו, וזהו מוצא פי ה', עכ"ל.

ומבואר בספרים, דזה לעומת זה עשה האלקים, שלעומת כל הנאה גשמית שבעולם, יש כנגדה הנאה רוחנית שעולה עליה. וההיפך מתכלית התאוה, הוא לימוד התורה שבעל פה ועבודת התפילה. והיינו, שאדם העמל בתורה שבעל פה כראוי, ומוסר עצמו וכל חייו בכדי לדעת את רצון ה' כפי העולה מן התורה, וכן המתפלל כראוי, שמכיר שאין לו מעצמו כלום וכל מה שמגיע לו הוא רק מאיתו ית', שהוא השיא של עבד ה', נהנה מזה יותר מכל תאוות שבעולם. ומבואר שההנאה הכי גדולה בעולם באה מלימוד תורה שבעל פה, כיון שהוא בבחינת 'זה לעומת זה' של התאוה. ולכן היצר הרע מנסה להראות לנו כאילו העולם של תורה שבעל פה אין בו הנאה, ורק בעולם שלו, עולם התאוה, אפשר להשיג הנאה. אבל באמת אינו כן, אלא אדרבה, בעולמה של תורה יש הרבה יותר הנאה, וההנאה הגדולה שיש בעולם באה דוקא מתוך עמל לימוד התורה שבעל פה. וזהו 'עם מדושני עונג'!

אלהי מצרים – התאוה

הנה האלהים של מצרים היה היאור, והיינו מפני שהיאור מסמל את כל התאוות של עולם הזה, שהרי היאור הוא מקור פרנסתם של מצרים, וכן מתוך מי היאור היה נובע כח הצמיחה והגידול. וכן הוא לעולם, שהמים מסמלים את כח התאוה². וזהו עומק הענין שהמצריים עבדו ליאור, היינו שבאמת שעבדו את עצמם, שכל עבודתם ומסירותם היתה למלאות תאוותם, ובעיני המצרים העיקר והתכלית היה קיום הנאת עצמם. ולכן היו מצרים משוקעים בתאוות העריות, כמו שאמרה תורה בתחילת פרשת עריות (ויקרא יח, ג) **כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יִשְׁבְּתֶם בָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ**. וזו היתה שיטתם. הנה אמרו חז"ל (שמות רבה ט, י):

מפני מה הביא הקדוש ברוך הוא עליהן דם, מדה כנגד מדה, שכך אמר לאברהם (בראשית טו) וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי וגו', לפי שלא היו מניחין בנות ישראל לטבול מטומאתן כדי שלא יהו פרין ורבין, לפיכך לקו המים בדם.

וביאור גזירה זו הוא על פי הנ"ל, דהמצרים התנגדו לנישואין על פי התורה, כיון שלשיטתם התאוה היא התכלית, ולה צריך לעבוד, ואם כן צריכים להנות מכל העריות שלא על פי דרך התורה.

יב. ראה שערי קדושה (חלק א שער ב) וז"ל, יסוד המים, ממנו תאות התענוגים, כי כן המים מצמיחין כל מיני תענוג, עכ"ל.

מכת דם – ביטול אלהות התאוה

הנה במכת דם כתיב (שמות ז, יז) כה אָמַר ה' בְּזֹאת תִּדְעוּ כִּי אֲנִי ה'. וביאר האור החיים הקדוש, הטעם שרק במכה זו נאמר בזאת 'תדע כי אני ה':

טעם שציין לו ידיעת ה' באמצעות מכה זו, על דרך אומרם ז"ל (שמות רבה פרק ט) כי נילוס היה למצרים לאלוה, אשר על כן רשם ה' בהכאת היאור לדם ואמר בזאת תדע כי אני ה' כשעשה משפט כתוב באלהיכם.

ולפי מה שנתבאר, עומק הענין הוא, משום שבהכאת היאור, הראה הקב"ה את ביטול כח התאוה. שכן היאור מורה על עשיית התאוה לאלהות, ובמה שהפך הקב"ה את היאור לדם, התברר, שאין לתאוה כח בפני עצמה, אלא כל כוחה הוא רק מהקב"ה, ועל ידי זה נלמד ונדע שאנחנו צריכים להיות עבדי ה', ולא בעלי תאוה.

מים – התאוה לים התורה

וכתב רבי צדוק הכהן (פרי צדיק, וארא אות ה):

ובזוהר הקדוש פרשה זו (כט, א): תא חזי תתאה דכל דרגין מחא בקדמיתא. אמר רבי שמעון, מתתאה שרא קודשא בריך הוא וכו', עיין שם. והיינו דמכות מצרים היו עשר, ובכל מקום מספר עשר מורה על עשר ספירות. ובכל מכה יצאו ישראל ממדה אחת מעשר קליפות שהם בזה לעומת זה, ונכנסו למדה אחת בקדושה. וזהו נגוף למצרים ורפוא לישראל, על דרך שנדרש בזוהר הקדוש (בא לו, א). ועל כן כשהתחיל ה' יתברך המכות מתתא לעילא, היה ראשונה להפוך המים לדם, והדגה אשר ביאור מתה. והוא נגד מדת מלכות, תורה שבעל פה, ים התלמוד, והדגים דחמידו דאורייתא. ולעומת זה אצל מצרים בקליפת מים הזידונים ודגים דפריצי.

כלומר, דהמכות היו מהלך של ביטול לטומאת מצרים. בכל מכה, בשעה שהמצריים היו נענשים על פרט אחד מרשעתם, היו ישראל נטהרים ונקדשים בנקודה זו ממש. ומכת דם הכתה את המצרים במידת התאוה, ועל ידי מכה זו הגיעו ישראל להבנה שהעולם של התאוה הוא כולו דמיון ושקר, ולעומת זה נכנסו בתאוה שמצד הקדושה, דהיינו להבין שהתענוג האמיתי אינו מצוי בים התאוות אלא בים התלמוד, דעיקר התענוג הוא בלימוד התורה שבעל פה.

התענוג האמיתי – חיי תורה

הקב"ה ברא את האדם שבטבעו הוא רוצה להתענג. והיצר הרע מראה לנו כאילו מקום התענוג הוא בתאוות עולם השקר, ובכדי לחיות חיי תורה, צריך למסור את נפשו, ולוותר על חיי עונג. אבל האמת היא שאין אפשרות לאדם לחיות בלא תענוג, כי הנפש שלנו זקוקה לסיפוק ותענוג. ולכן עבודתנו להכיר את האמת, דהיינו להבין שהלימוד התורה וקיום עבודת ה', הם התענוג האמיתי והעידון היותר גדול ששייך בעולם הזה.

למשל, אנשים חושבים שזו מסירת נפש לאשה להיות נשוי לבן תורה. אולם כשנתבונן בדבר נראה שאליבא דאמת, אין זו מסירות נפש כלל. שכן לא תמצא מי שעוסק במסחר שיכול להיות בביתו שלש פעמים ביום, רק הבן ישיבה. וכן הבן תורה אין לו שום שייכות לעריות, ולמי שעוסק במסחר קשה מאד להינצל מזה. אלא שהיצר הרע אומר שיש כאן מסירות נפש, שהעולם הזה נראה כיותר הנאה, אבל באמת אין הדברים כן, שכל ההנאות החיצוניות הללו, אינן מביאות לאדם אושר סיפוק והנאה.

ואנחנו צריכים להתחזק, ולהסתכל על עבודת ה' בהשקפה זו, שבדרך זו אנחנו משיגים את התענוג האמיתי והשמחה האמיתית. ואין לאדם העוסק במסחר אפילו דמיון להנאות ותענוגים אלו שיש לבן תורה. ומי שמקבל על עצמו עול תורה, לעולם תהיה לו פרנסה, כמבואר ברמב"ם סוף הלכות שמיטה ויובל. וגם יהיו לו שלום בית, שמחת חיים, נחת מהילדים ומהחברים - ממש לא יחסר לו דבר.

וזה למדנו במצרים, לראות את השקר והדמיון שיש בעבודה זרה שלהם, השקר שיש ברדיפת התאוות ועשייתן לאלהים. וכשנלמד דבר זה היטב נזכה להיות עובדי ה' באמת.

